

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології

ЛЕКЦІЯ

**з навчальної дисципліни Організація та проведення негласних слідчих
(розшукових) дій**

**обов'язкових/вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

**за темою – Підстави проведення негласних слідчих
(розшукових) дій**

**Харків
2023**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.08.2023 р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 25.08. 2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС (протокол від 21.08.2023 № 7)

Розробник:

1. Професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Пчолкін В.Д.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології та медичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.

2. Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук, доцент Мусієнко О.Л.

План лекції

- 1. Загальні положення про підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій**
- 2. Фактичні підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій.**
- 3. Юридичні підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій.**

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 4 листопада 1950 р. (в ред. від 1 червня 2010 р.) (Зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 трав. 1994 р., Протоколом № 14 від 13 трав. 2004 р.): URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580- VIII: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 22, ст.303 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/ed20130811#Text>
5. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 28, ст.232 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
6. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 10, ст.60 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
9. Закон України «Про Державну прикордонну службу України» прийнятий 3 квітня 2003 року N 661-IV
10. Закон України «Про службу безпеки України» прийнятий 25 березня 1992 року N 2229-XII // Відомості Верховної Ради України, 1992, №27, ст.382.
11. Закон України «Про державну таємницю» прийнятий 21 січня 1994 року N 3855-XII (із змінами і доповненнями від 19 червня 2003 року)
12. Закон України «Про розвідку» прийнятий 17 серпня 2020 р. N 912-IX // Відомості Верховної Ради України. 2020.
13. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» прийнятий 26 грудня 2002 року N 374-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 374.

Ст. 482.

14. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Реж. доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
15. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>
16. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16.11.2012 № 14/1042/516/1199/936/1687/5
17. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія / О.М. Бандурка Харків : Золота миля. 2012. 620 с.
18. Білічак О.А. Негласні слідчі (розшукові) дії. К.: Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НАСБ України, 2014. 360 с.
19. Сергєєва Д.Б. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному законодавстві : Монографія. К., 2014. 272 с.
20. Тагієв С. Р. Негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному судочинстві України : монографія. Київ : ВД «Декор», 2015. 470 с.
21. Пчолкін В. Д. Підстави та умови проведення негласних слідчих (розшукових) дій / Матеріали Всеукраїн. наук.-практ. конф. Дніпропетр. 27 вересня 2013 р. Дніпропетровськ : Дніпропетр державн ун-т внутр. справ; 2013. С. 124 –127.
22. Пчолкін В. Д. Правові засади використання матеріалів ОРД у кримінальному провадженні. / Теоретичні аспекти організації досудового розслідування : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції м. Харків, 4 грудня 2015 р. Харків : ХНУВС, 2015. 508 с.

Інформаційні ресурси

- – Національна парламентська бібліотека України.
- офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
- <http://www.minjust.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
- <http://www.mvs.gov.ua> – офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
- <http://www.nbuv.gov.ua> – Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.
- <http://www.police.ua> – Форум працівників МВС України.
- <http://www.portal.rada.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
- – єдиний реєстр судових рішень в Україні.
- <http://www.scourt.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховного Суду України.

1. Загальні положення про підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій

Ідея введення в кримінальний процес України такого інституту як негласні слідчі (розшукові) дії, була спрямована на узгодження кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, гармонізацію негласної діяльності оперативних підрозділів з досудовим розслідуванням, посилення через збільшення відкритості законності їх проведення та використання одержаних відомостей.

Наведена у Кримінальному-процесуальному кодексі України класифікація негласних слідчих (розшукових) дій закріпила процесуальний статус вже апробованих практикою оперативно-розшукових заходів. Ця класифікація була проведена у відповідності з переліком оперативно-розшукових заходів передбачених ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Необхідно констатувати, що законодавець дає перелік приводів для застосування підстав проведення оперативно-розшукової діяльності в ч. 2 ст. 6 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», але не дає переліку підстав для здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, тому практично вони мають підстави, аналогічні до підстав проведення оперативно-розшукової діяльності, однак можливості їх застосування ширші.

Згідно ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставами для її проведення є:

1) наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- злочини, що готуються;
- осіб, які готують вчинення злочину;
- осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;
- осіб безвісно відсутніх;
- розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;
- реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей з метою належного здійснення розвідувальної діяльності

2) запити повноважних державних органів, установ та організацій про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці і до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, а також осіб, яким надається дозвіл на перебування без супроводу в контрольованих та стерильних зонах, зонах обмеженого доступу, що охороняються, та критичних частинах таких зон аеропортів;

3) потреба в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави;

4) наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку.

Зазначені підстави можуть міститися в заявах, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, у письмових дорученнях і постановах слідчого, вказівках прокурора, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів, у запитах і повідомленнях правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій, а також запитах повноважних державних органів, установ та організацій, визначених Кабінетом Міністрів України, про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках.

Забороняється приймати рішення про проведення оперативно-розшукових заходів при відсутності підстав, передбачених у цій статті.

Таким чином, для виконання завдань кримінального судочинства в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій теж необхідні підстави, перелік яких передбачено статтею 246 КПК України.

Підстави поділяють на фактичні і юридичні.

Фактичні підстави – це об'єктивні безпосередні причини проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що представлені у вигляді інформації про ознаки конкретних протиправних діянь або вказівок законодавця.

Фактичну інформацію про підготовку чи вчинення невідомими особами злочину можна вважати достатньою, якщо визначеними є: подія злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину); винність звинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення і мотиви злочину; обставини, що впливають на ступінь і характер відповідальності звинуваченого; характер і розмір завданої шкоди.

Слід мати на увазі, що проводити негласні слідчі (розшукові) дії можна при визначенні лише тих обставин злочину, що входять у предмет доказування і встановити які іншим шляхом неможливо або надто утруднено.

Отже, фактичними підставами проведення НСРД, є наявність достатніх відомостей в матеріалах кримінального провадження, що свідчать про можливість досягнення мети відповідної НСРД.

Достатність таких відомостей визначається їх здатністю формувати в уповноваженого суб'єкта внутрішнє переконання про можливість досягнення цієї мети.

Джерелами отримання таких відомостей (зміст фактичних підстав) можуть бути: заяви та повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або самостійне виявлення слідчим чи прокурором обставин, що можуть свідчити про його вчинення; результати процесуальних дій, у тому числі й НСРД; результати конфіденційного співробітництва; матеріали ОРД тощо.

Необхідно підкреслити, що проведення будь-якої НСРД допускається тільки при наявності одночасно і приводу, і підстави.

Приводи – це передбачені законодавством або нормативними актами фактичні відомості, які надійшли від джерел (гласних або негласних), оформлені документально та містять відомості про підстави для проведення НСРД.

Юридичними підставами проведення НСРД є:

По-перше – відповідні положення чинного кримінального процесуального законодавства, що регламентують як загальні положення проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному судочинстві, так і передбачають провадження певної НСРД.

До юридичних підстав проведення НСРД відносимо, зокрема такі законодавчо визначені умови їх проведення, як:

- 1) розслідування злочину відповідної тяжкості;
- 2) наявність такої сукупності фактичних даних, яка дозволяє слідчому, прокурору, слідчому судді дійти висновку про ймовірність того, що під час його проведення можуть бути отримані фактичні дані, що за результатами перевірки й оцінки можуть бути змістом доказів у кримінальному провадженні;
- 3) відомості про злочин і особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

По-друге, юридичною підставою проведення НСРД є **постанова слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії**, що містить відомості, передбачені ст. 251 КПК України, або **ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії**, винесена на підставі відповідного клопотання слідчого, прокурора (ст.ст. 248, 249 КПК України).

Отже, юридичні підстави – це передбачені Кримінальним процесуальним кодексом та оперативно-розшуковим законодавством джерела інформації (як правило, документально оформлені), що надійшли до слідчого, прокурора і

містять зведення про фактичні підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

До їх числа відноситься наявність: відкритого кримінального провадження, доручення слідчого, прокурора або ухвали суду. Наявність зазначених підстав проведення НСРД є обов'язковою для їх проведення. Більше того, відсутність у матеріалах кримінального провадження ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення відповідної НСРД, відповідної постанови прокурора призводить до невизнання судом результатів НСРД допустимими доказами.

Так, **наприклад**, у кримінальному провадженні по обвинуваченню гр. Ч. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 307, ч. 2 ст. 307 КК України проведено низку НСРД, у тому числі й контроль за телефонними розмовами гр. Ч. Проте сторона обвинувачення не надала суду ухвалу слідчого судді, на підставі якої ця НСРД проводилася, що позбавило суд можливості перевірити законність проведення НСРД. Суд не взяв отримані результати до уваги як такі, що докази отримані не в порядку, передбаченому законом.

Разом з тим окремі негласні слідчі (розшукові) дії можуть тимчасово істотно обмежувати конституційні права і свободи громадян, тому ***потрібно дотримуватись певних умов їхнього проведення.***

Умови проведення – це встановлені кримінальним процесуальним законодавством спеціальні правила, неухильне виконання яких сприяє ефективності здійснення негласних слідчих (розшукових) дій і гарантує дотримання прав і свобод громадян.

Умови дотримання прав і свобод людини, викладені у Кримінальному процесуальному кодексі та ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», визначають, що в процесі цієї діяльності не допускається порушення прав і свобод як фізичних так і юридичних осіб. Чітке і неухильне дотримання закріплених нормативних положень стосовно правового статусу особи є однією із принципових вимог законності.

Найбільш значимою умовою для проведення НСРД є наявність відкритого кримінального провадження.

Підсумовуючі викладення першого питання слід зазначити, що дотримання закріплених в законі принципів і правил стосовно підстав проведення негласної діяльності в ході виявлення та розслідування злочинів, забезпечує баланс, з одного боку – інтересів особистості, яка має право на недоторканність приватного життя, а з іншого боку – суспільства, зацікавленого в ефективній протидії злочинності. Правове закріплення підстав проведення заходів оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій сприяє ефективності здійснення НСРД і гарантує забезпечення прав і свобод громадян.

2. Фактичні підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Для виконання завдань кримінального судочинства в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій необхідні підстави, перелік яких передбачено законодавством. Питання про наявність достатніх підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій в кожному конкретному випадку вирішується слідчим, прокурором, а у випадках, передбачених КПК, – слідчим суддею за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, які приймають рішення про наявність чи відсутність фактів або обставин, що потребують проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Питання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій вирішується на основі вже отриманої гласної чи негласної інформації, письмових доручень правоохоронних органів, слідчих та посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, запитів міжнародних правоохоронних органів та організацій інших держав.

Закон дозволяє проведення негласних слідчих (розшукових) дій при наявності необхідних підстав для їх проведення і використання відповідних засобів, тобто для початку цих дій суб'єкти їх проведення повинні мати якісь законні приводи. Законні підстави негласних слідчих (розшукових) дій є гарантією дотримання законності при їх проведенні.

Кожна з підстав має свої особливості і різну питому вагу, що обумовлюється здебільшого завданнями, цілями і способами здійснення кримінального судочинства. Негласні слідчі (розшукові) дії, відповідно до КПК, проводяться оперативними підрозділами за дорученням суб'єктів кримінального провадження (ст. 41 КПК).

Необхідно констатувати, що законодавець дає перелік підстав проведення оперативно-розшукової діяльності в частині другій ст. 6 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», але не дає переліку підстав для здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, тому практично негласні слідчі (розшукові) дії мають підстави, аналогічні до підстав проведення оперативно-розшукової діяльності.

Першою з підстав для проведення ОРЗ та негласних слідчих (розшукових) дій закон визначає наявність інформації про злочини, що готуються або вчинені невстановленими особами.

Інформацію про злочини, що готуються, суб'єкти кримінального судочинства отримують із різних джерел.

Це можуть бути заяви і повідомлення громадян, підприємств, установ та організацій, службових осіб, представників влади про підготовку злочину, що є приводом для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У ряді випадків така інформація може стати приводом для порушення кримінального провадження за готування до злочину (готуванням до злочину визначається

підшукування або пристосування засобів чи знарядь або інше умисне створення умов для вчинення злочину).

Проте в більшості випадків отримана з таких джерел інформація потребує перевірки, підтвердження достовірності викладених фактів чи встановлення інших даних, що вказують на наявність ознак злочину. У цих випадках і виникає необхідність залучення оперативних підрозділів для перевірки і оцінки отриманої інформації. Значна частина гласної інформації про готування злочинів може бути отримана із засобів масової інформації (газети, журнали, теле- і радіопрограми ін.). Але така інформація потребує не тільки офіційного реагування, а й проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій з метою перевірки достовірності викладених фактів, документування події та ознак злочину, винуватості осіб у вчиненні злочину та інших обставин, що мають значення для правильного прийняття законного рішення і реагування.

Приводами для проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо виявлення, припинення та запобігання злочинів можуть бути також письмові доручення слідчого, ухвали слідчого судді, вказівки прокурора, матеріали органів дізнання. Це впливає з вимог кримінально-процесуального законодавства, коли при розслідуванні або судовому розгляді кримінального провадження необхідно з'ясувати безпосередні причини злочинів та умови, які сприяли їх вчиненню чи підготовці, а також вжити необхідних заходів щодо усунення цих причин та умов.

Відомості про підготовку злочину правоохоронні органи отримують також із оперативно-розшукових джерел: інформація негласних джерел, матеріали спостереження, застосування фото-, кіно-, відеозйомки, результати огляду транспортних засобів, приміщень, інформацію, яка отримана від інших оперативних підрозділів, тощо. Це також може слугувати приводом для проведення оперативно-розшукових заходів так і негласних слідчих (розшукових) дій.

Отже, наявність гласної чи негласної інформації про підготовку злочину буде не тільки приводом до порушення кримінального провадження, а й приводом для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, діяльності оперативних підрозділів з метою перевірки повноти і правильності отриманої інформації, пошуку першоджерел отримання фактичних даних та їх формування як доказів у кримінальному судочинстві.

Як підставу для проведення негласних слідчих (розшукових) дій закон визначає і наявність інформації про злочини, які вчинені невстановленими особами. Такі злочини на практиці найчастіше називають неочевидними злочинами. Це можуть бути вбивства, крадіжки, умисне знищення або пошкодження майна, виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів та інше. Неочевидними вважаються й такі злочини, коли потерпілий не може або відмовляється повідомити місце, спосіб та інші обставини вчинення щодо нього злочину, прикмети злочинців, їх. склад, розмір шкоди, завданої злочином, тощо.

Інформація про вчинення нестановленими особами злочину може бути отримана від очевидців, результатів огляду місця події, заяв або повідомлень підприємств, установ, організацій, службових осіб, представників влади, громадськості або окремих громадян.

Інформація про злочин також може бути отримана із негласних джерел, тобто коли оперативними підрозділами безпосередньо виявляються ознаки злочину, або вона поступає від конфідентів інших оперативних підрозділів, також і органів та організацій інших держав. В даному випадку це і є приводами для здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. У кожному випадку, коли є достатньо інформації про злочин, вчинений нестановленими особами (нерозкритий злочин), суб'єкти кримінального судочинства зобов'язані здійснити ряд негласних слідчих (розшукових) дій та інших заходів по викриттю конкретної особи (групи) у вчиненні злочину.

Другою підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій закон визначає наявність інформації про осіб, які готують або вчинили злочини.

Такими, що готують або вчинили злочини, слід вважати тих фізичних осіб, інформація про яких свідчить, що вони причетні до нерозкритих злочинів. Це можуть бути: виконавці – особи, які безпосередньо вчинили злочин; організатори - особи, які організували чи керували його вчиненням; підбурювачі - особи, які схиляли інших до вчинення злочину; посібники - особи, які сприяли вчиненню злочину (порадами, вказівками, наданням засобів вчинення злочину); приховувачі - особи, які укривають злочинця, знаряддя і засоби вчиненого злочину, сліди злочину або предмети (речі), добуті злочинним шляхом.

Інформація про таких осіб надходить оперативними підрозділами як з гласних, так і негласних джерел, визначених Законом «Про оперативно-розшукову діяльність». Але на відміну від попередньої підстави - наявність інформації про злочини, що готуються або вчинені нестановленими особами, інформація про осіб, які готують або вчинили злочин, містить більш конкретні відомості про фізичну особу, яка підозрюється у підготовці або вчиненні злочину. Від неї гласно можуть бути отримані пояснення щодо факту протиправного діяння, вона може бути фізично затримана на місці вчинення злочину, відносно неї може бути вжито запобіжний захід - процесуальне затримання за підозрою у вчиненні злочину, взяття під варту (арешт), інші засоби процесуального примусу.

При отриманні негласної інформації стосовно особи, що готує або вчинила злочин, її особистість, поведінка та характер протиправних дій викликають службовий оперативний інтерес у працівників підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Вона перевіряється на причетність до нерозкритих злочинів, на судимість по обліках осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності, обліках автоматизованого банку даних, картотечних та інших оперативно-розшукових обліках. Для пошуку ж і фіксації

фактичних даних про протиправну діяльність цієї особи є всі підстави для здійснення стосовно неї відповідних негласних слідчих (розшукових) дій.

Третьою підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій є наявність інформації про осіб, які переховуються від органів розслідування або ухиляються від відбування кримінальної відповідальності. У кожному випадку, коли надходить інформація про таких осіб, підрозділи правоохоронних органів мають усі підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою розшуку. Послідовність і цілеспрямованість негласних слідчих (розшукових) дій та інших спеціальних заходів залежить від категорій осіб, що розшуковуються.

До осіб, які переховуються від органів розслідування або ухиляються від відбування кримінального покарання і потребують розшуку, належать: особи, які втекли з-під варти, конвою або караулу; обвинувачені та підсудні, які ухиляються від слідства та суду; особи, обвинувачені у злісному порушенні правил адміністративного нагляду; які переховуються; обвинувачені військовослужбовці, які ухиляються від військової служби; обвинувачені в ухиленні від відбування покарання; засуджені, яким було дозволено короткострокову відпустку з місць відбування покарання; особи, які були направлені судами на примусове лікування до психіатричних лікарень, лікувально-трудова профілакторіїв для хронічних алкоголіків, наркоманів, а також спеціальних виховно-трудова установ, якщо вони втекли звідти; умовно засуджені, умовно звільнені з обов'язковим залученням до праці, які ухиляються від виконання покарань; засуджені до виправних робіт без позбавлення волі та такі, що злісно ухиляються від виконання покарання; засуджені до позбавлення волі з відстрочкою виконання вироку суду, які ухиляються від виконання ухвали суду про скасування відстрочки вироку та відбування покарання, визначеного вироком; неповнолітні, які самовільно залишили спеціальні навчально-виховні заклади, домівку та інші правопорушники, які розшуковуються за вчинення правопорушень.

Достатня інформація про осіб, які переховуються від органів розслідування або відбування покарань, – це офіційні дані, що дають підстави для заведення розшукової справи або термінового проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

До офіційних даних, які є приводами для заведення розшукових справ, належать: постанови слідчого, прокурора, ухвала суду, слідчого судді про оголошення розшуку обвинуваченого, підсудного, засудженого та доручення його провадження органу, який виконує функцію розшуку; ухвала суду про зміну режиму покарання, яке не пов'язане з позбавленням волі, внаслідок навмисного ухилення засудженого від виконання покарання та заміни одного виду покарання іншим, визначеного вироком суду; висновки органу (інспекції) про навмисне ухилення особи від покарання у вигляді умовного засудження, умовного звільнення та іншого виду покарання, яке не пов'язане з позбавленням волі.

Крім того, приводами можуть бути орієнтування та розшукові завдання інших оперативних та слідчих підрозділів.

Достовірні повідомлення (інформація) про розшук осіб, які втекли з-під охорони, конвою, караулу, а також озброєних злочинців є підставою для проведення в місцях їх знаходження чи в місцях їх появи на території, об'єктах, у зоні обслуговування, на транспорті та інших місцях, спеціальних невідкладних заходів.

Спеціальні заходи – це комплекс режимних, розшукових, оперативних заходів і дій з використанням спеціальної техніки та зброї, які здійснюються взаємодіючими органами, підрозділами за загальним замислом та під єдиним керівництвом.

У разі скоєння небезпечних для громадян дій з боку розшукуваних озброєних злочинців, їх затримання здійснюється шляхом проведення невідкладних спеціальних заходів (операції «Сирена», «Перехват» та інші).

Залежно від категорії розшукуваних осіб можуть проводитися розшукові заходи в рамках державного, міждержавного, міжнародного розшуку.

Розшукові заходи у свою чергу поділяються на пошукові, орієнтуючі, сигнальні, довідкові, ідентифікаційні та оперативні, що проводяться з метою встановлення місця знаходження особи яка розшукується.

3. Юридичні підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій

Юридичні підстави проведення процесуальних дій, у тому числі й НСРД, мають два аспекти – **широкий та вузький**.

В широкому аспекті під юридичною (правовою) підставою слід розуміти наявність відповідних законодавчих норм, що регламентують можливість проведення тієї чи іншої процесуальної дії.

У вузькому розумінні, юридичною (правовою) підставою є відповідний процесуальний документ, складений згідно з встановленими законом вимогами, що надає право відповідному суб'єкту здійснювати ту чи іншу процесуальну дію.

Щодо законодавчої регламентації фактичних і юридичних (правових) підстав проведення НСРД, слід зазначити, що для того, щоб застосування цих засобів доказування не оцінювалося як порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., вони мають здійснюватися на підставі закону, який міститься в чинному національному законодавстві і відповідає вимогам:

- **доступності**, тобто особа має можливість упевнитися, що процедура задовольняє нормам законодавства;
- **передбачуваності** – особа повинна мати можливість передбачити певні наслідки свого діяння;
- **якості** – тобто закон повинен мати адекватні та ефективні гарантії захисту від зловживань.

Якщо мова йде про засоби отримання інформації про злочин, застосування яких пов'язане із втручанням у приватне життя особи, яка потрапила до сфери кримінального судочинства, то підстави їх проведення повинні бути чітко визначені законодавством та не повинні мати жодних обмежень доступу до них.

Відповідно до ст.246 Кримінально-процесуального кодексу підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій дещо вужчі, ніж, наприклад, підстави здійснення ОРД. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 269, 270, 271, 272 КПК, а також ті, рішення про проведення яких приймає слідчий суддя, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Докази у рамках кримінального провадження повинні відповідати певним вимогам, що забезпечують їх безперешкодне використання у кримінальному судочинстві. Належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів. Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК, недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення.

Враховуючи зазначене, важливе значення мають юридичні (документальні) підстави, а саме:

– ***наявність заяви чи повідомлення, зареєстрованого у встановленим законом порядку.*** Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення (відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається);

– ***наявність запису у Єдиному реєстрі досудових розслідувань.*** Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше одного дня після подання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. (положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Генеральною прокуратурою України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства). Здійснення

досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке здійснюється негайно після завершення огляду.

До Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про:

– дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та розпочав розслідування; інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань;

- наявність факту фіксації у Єдиному реєстрі досудових розслідувань дати внесення інформації та присвоєння номера кримінального провадження;

- повідомлення прокурора слідчим у письмовій формі про початок розслідування, підставу початку розслідування;

- у випадку, якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені прокурором, необхідною підставою є факт передачі невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності наявних у нього матеріалів до органу досудового розслідування та наявність доручення на проведення досудового розслідування. У разі необхідності проведення негласної слідчої (розшукової) дії суб'єкти кримінального провадження виносять клопотання. Розгляд клопотань (який віднесений згідно з положеннями Глави 21 КПК до повноважень слідчого судді), здійснюється головою чи за його визначенням іншим суддею Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії здійснюється таким чином:

– *слідчий суддя* зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання (розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання);

- *у клопотанні зазначаються*: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; стислий виклад обставин злочину, у зв'язку з

розслідуванням якого подається клопотання; правова кваліфікація злочину з зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину; вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення; обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо; обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або у сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили;

- **до клопотання слідчого, прокурора додається** витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання;

- **слідчий суддя постановляє** ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: вчинений тяжкий або особливо тяжкий злочин; під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або у сукупності з іншими доказами матимуть суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин.

Що стосується ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, то вона повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених КПК України:

- **ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна містити відомості про:** прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням; злочин, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого виноситься ухвала; особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; вид негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;

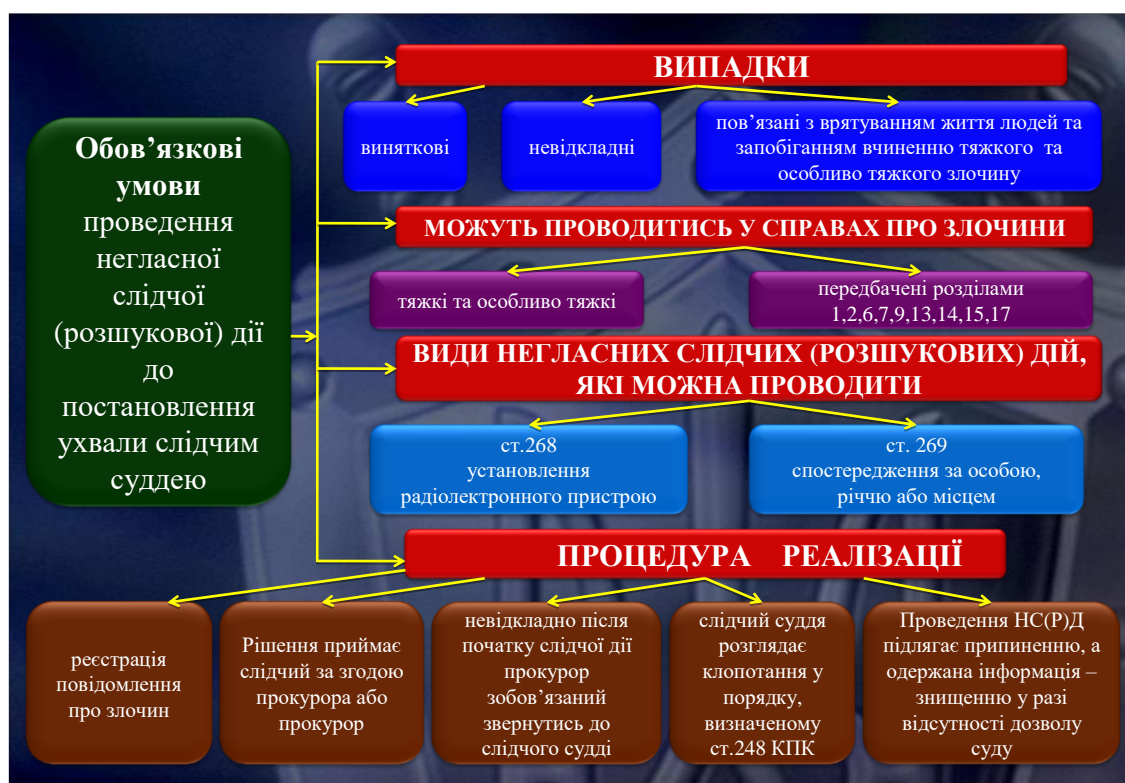
- **строк дії ухвали** (строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати два місяці; якщо слідчий, прокурор вважає, що проведення негласної слідчої (розшукової) дії слід продовжити, то слідчий за погодженням з прокурором або прокурор має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про прийняття ухвали згідно з вимогами статті 248 КПК; загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати шести місяців);

– крім відомостей, вказаних у статті 248 КПК, слідчий, **прокурор повинен надати додаткові відомості**, які дають підстави для продовження негласної слідчої (розшукової) дії;

– **прокурор зобов'язаний** прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо у цьому відпала необхідність;

- у **виняткових невідкладних випадках, передбачених КПК та пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину**, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора.

Проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді на підставі ст. 250 КПК України не може вважатися таким, що проводилося без необхідної юридичної підстави (ухвали слідчого судді), оскільки юридичною підставою в цьому випадку є положення ст. 250 КПК України та винесена після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії ухвала слідчого судді.

У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 248 КПК.

Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена в порядку, передбаченому статтею 255 КПК.

Ст. 251 КПК визначає вимоги до постанови слідчого, прокурора про проведення зазначених дій.

Постанова слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна містити:

- *найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;*
- *правову кваліфікацію злочину із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких проводитиметься негласна слідча (розшукова) дія;*
- *початок, тривалість і мету негласної слідчої (розшукової) дії;*
- *відомості про особу (осіб), яка буде проводити негласну слідчу (розшукову) дію;*
- *обґрунтування прийнятої постанови, в тому числі обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; вказівку на вид негласної слідчої (розшукової) дії, що проводиться;*

Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим статтею 252 КПК.

За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначатися з забезпеченням конфіденційності даних про таку особу в порядку, визначеному законодавством (проведення негласних слідчих (розшукових) дій може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів);

Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення вказаних негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору, який вживає заходів до збереження отриманих в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні.

Таким чином, в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється доказування, яке полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

